

Кириленко Ольга Павлівна
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль
Шиндор Юрій Вікторович
студент гр. ФФМ-11, ФФО, ЗУНУ, м. Тернопіль

ЗМІСТОВНІ ОСНОВИ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ

Бюджетне планування виступає важливим складовим елементом бюджетного механізму; представляє собою комплекс методологічних, методичних, управлінських заходів та інструментів, які використовуються для визначення обсягів бюджетних доходів і видатків, досягнення стабільності і збалансованості бюджетів з метою забезпечення реалізації намічених цілей і завдань фінансової політики держави та органів місцевого самоврядування.

Виходячи із зазначеного, основними завданнями бюджетного планування слід вважати:

- 1) наукове обґрунтування реалістичних обсягів доходів і видатків, що необхідно для досягнення поставлених цілей;
- 2) забезпечення збалансованості бюджетів;
- 3) виявлення можливих резервів для більш раціонального і ефективного використання бюджетних ресурсів.

Обґрунтування та розрахунок доходів і видатків бюджетів передбачає застосування різних методів та інструментів. Основні методи бюджетного планування: нормативний (постатейний), індексний (формульний), балансовий, експертних оцінок, екстраполяції, програмно-цільовий, моделювання.

Нормативний метод передбачає використання при розрахунках бюджетних показників різноманітних норм і нормативів, в т. ч. фінансових. Найбільшого поширення цей метод набув у сфері постатейного планування бюджетних видатків. Прикладами норм, які застосовуються у розрахунках окремих статей кошторисів бюджетних установ, є норми на споживання тих чи інших видів матеріальних цінностей (енергоресурси, паливо, продукти харчування, медикаменти тощо), оплати праці (мінімальна заробітна плата, нарахування на заробітну плату, доплати до окладу), видатків на відрядження (добові) та ін.

Сферами застосування індексного або формульного методу є як планування доходів, так і планування видатків бюджетів. Наприклад, в процесі розрахунку бюджетних показників дані щодо обсягів доходів попередніх періодів коригуються на індекси інфляції, індекси зміни обсягів виробництва або споживання, індекси зміни цін на конкретні види матеріальних цінностей, енергоносії, паливо тощо.

Формульний метод в даний час широко використовується, зокрема, при визначенні розмірів бюджетних трансфертів, які надаються з державного бюджету місцевим бюджетам як фінансове забезпечення державних делегованих повноважень. Так, для визначення обсягів дотацій та при горизонтальному вирівнюванні податкоспроможності обласних бюджетів у формулі враховуються

наступні параметри: кількість населення; надходження податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб за останній звітний бюджетний період; індекси податкоспроможності обласних бюджетів. Слід підкреслити, що застосування формульних підходів усуває суб'єктивізм та лобіювання при визначенні обсягів бюджетних трансфертів місцевим бюджетам.

Балансовий метод застосовується практично завжди у бюджетному плануванні, адже передбачає приведення у відповідність (або збалансування) дохідної і видаткової частин кожного бюджету. При переважанні видатків, т.б. потреб, над доходами – вишукуються резерви щодо збільшення доходів або зменшення видатків. У випадку переважання доходів над видатками – визначаються можливі напрямки використання коштів. Балансовий метод, таким чином, є завершальним етапом і одним із завдань бюджетного планування.

Застосування методу експертних оцінок у бюджетному плануванні менш поширене порівняно з іншими методами. Даний метод передбачає залучення вузькоспеціалізованих фахівців у різних галузях діяльності для визначення обсягів планованих бюджетних доходів і видатків. Мова йде про розрахунки бюджетних показників, на які можуть мати вплив різновекторні чинники, які за допомогою застосування інших методів бюджетного планування важко передбачити. Проте метод має одну ваду – це суб'єктивізм оцінки експерта, і, практично, відсутність з його боку відповідальності за неточність прогнозу.

У бюджетному плануванні широко поширений метод екстраполяції, який передбачає врахування попередньої динаміки бюджетних показників при визначенні їх значень на наступний період. При цьому вивчаються стійкі тенденції розвитку об'єкта прогнозу (конкретні види доходів або видатків бюджету), що склалися у минулих періодах, а також перенесення їх на майбутній бюджетний період. Метод заслуговує на широке застосування в умовах порівняно стійких тенденцій у розвитку економічної системи та її складових – фінансової та бюджетної систем.

Найбільш сучасний і прогресивний метод бюджетного планування – це програмно-цільовий; застосовується при плануванні видатків бюджету. У Бюджетному кодексі України програмно-цільовий метод трактується як «метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу» [1]. Отже, запровадження даного методу покликано підвищити ефективність бюджетного планування в контексті забезпечення досягнення визначених цілей, пов'язаних із наданням суспільних послуг.

Програмно-цільовий метод передбачає розробку бюджетних програм, які повинні мати чітко сформульовану мету. Крім того, визначаються відповідальні виконавці бюджетних програм. Для програм складаються паспорти, в яких вказують мету, завдання, відповідальних виконавців, результативні показники та інші характеристики, які повинні відповідати бюджетним призначенням, що встановлені нормативними документами – законом «Про Державний бюджет України» або рішеннями про місцевий бюджет.

Важливим елементом програмно-цільового методу є результативні показники, які використовуються для оцінки ефективності бюджетної програми. Згідно вимог Бюджетного кодексу, результативні показники поділяються на кількісні та якісні; вони «визначають результат виконання бюджетної програми, характеризують хід її реалізації, ступінь досягнення цілей державної політики у відповідній сфері діяльності, формування та/або реалізацію якої забезпечує головний розпорядник бюджетних коштів, досягнення мети бюджетної програми, виконання завдань бюджетної програми, висвітлюють обсяг і якість надання публічних послуг» [1].

У бюджетних програмах застосовують 4 групи результативних показників: 1) показники витрат – для визначення обсягів і структури ресурсів; 2) показники продукту – для оцінки досягнення поставленої мети; 3) показники ефективності – для визначення ефективності використання коштів; 4) показники якості – характеризують якість наданої послуги і ступінь задоволення потреб споживачів.

Прогресивним методом бюджетного планування є моделювання, що передбачає побудову певної моделі, яка враховує особливості об'єкта планування, виділення його істотних характерних ознак. Після цього розробляється модель, проводиться її експериментальний аналіз, зіставляються результати прогнозованих обчислень з фактичними даними, коригується і уточнюється модель. Метод моделювання передбачає багатоваріантність розрахунків та вибір найбільш оптимального варіанту, що є позитивною характеристикою такого підходу.

Грамотне застосування всіх перерахованих методів передбачає виявлення можливих резервів для більш раціонального і ефективного використання бюджетних ресурсів, що становить одну з цілей бюджетного планування.

Ефективність бюджетного планування можна забезпечити, якщо в його основу буде покладено відповідне інформаційне підґрунтя, до складу якого слід віднести: сукупність нормативних актів, які регламентують бюджетний процес, визначають бюджетну політику держави та органів місцевого самоврядування; стратегічні та прогнозні документи щодо перспектив соціально-економічного розвитку країни та окремих адміністративно-територіальних одиниць; прогнози показників відповідного бюджету на наступні бюджетні періоди; бюджетна класифікація; склад мережі розпорядників (головних розпорядників і розпорядників нижчого рівня) та одержувачів бюджетних коштів; звіти про виконання державного та місцевих бюджетів.

Підсумовуючи, зазначимо, що бюджетне планування є складовим елементом бюджетного механізму; має певне змістовне наповнення та завдання; передбачає використання відповідних методів і інструментів; засновується на інформаційному підґрунті; що у сукупності повинно забезпечувати наукове обґрунтування та результативність бюджетного планування.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.